
8.2. Indywidualny program badawczy

Badania naukowe stanowią podstawę studiów doktoranckich. Nie da się realizować tych studiów bez prowadzenia badań naukowych lub odpowiednio działalności artystycznej, a idąc dalej nie da się również uzyskać bez nich kwalifikacji trzeciego stopnia. Ze względu na istotę problemu, postanowiono mu poświęcić osobny rozdział (patrz rozdział 9). Niniejszy rozdział ogranicza się jedynie do formalnej implementacji badań naukowych w programie studiów doktoranckich.

Jak słusznie wskazano w rekomendacjach Salzburskich [Salzburg 2010] supervision must be a collective effort with clearly defined and written responsibilities of the main supervisor, supervisory team, doctoral candidate, doctoral school, research group and the institution, leaving room for the individual development of the doctoral candidate. Konieczność określenia obowiązków wszystkich stron procesu kształcenia doktoranta postuluje również RGNiSW w postulacie 11 zawartym w raporcie nr 3/2015 pn. „Studia doktoranckie i mobilność młodych naukowców” [RGNiSW 2015], a także Komisja Europejska w Europejskiej Karcie Naukowca [EKN 2005]. Należy zwrócić uwagę, że zarówno te jak i inne rekomendacje nie nakazują określenia ww. obowiązków w formie umowy o charakterze cywilnoprawnym. Należy zwrócić uwagę, że takie podejście znacznie wpłynęłoby na wzrost biurokratyzacji w przestrzeni szkolnictwa wyższego i nauki. Lepszym rozwiązaniem jest określenie tych umownych obowiązków wszystkich stron w formie indywidualnego programu badawczego, stanowiącego integralną część programu studiów doktoranckich. Umowa ta zatem powinna mieć podobny charakter jak sylabus do zajęć, który również stanowi swego rodzaju umowę pomiędzy nauczycielem akademickim a studentem. Jednakże treść tej umowy jak i sposób jej opracowywania zupełnie nie powinno przypominać sylabusa do zajęć. Dokument ten powinien określać obowiązki doktoranta, opiekuna naukowego oraz jednostki. Takie umowy są coraz bardziej powszechne za granicą. W tym zakresie warto wspomnieć o opracowaniu LERU [LERU 2016] wskazującym dobre praktyki w zakresie studiów doktoranckich stosowane w stowarzyszonych uczelniach. W dokumencie tym podano przykład indywidualnego planu studiów doktoranckich wprowadzonego w Uniwersytecie w Lund. Warunki umowne określające obowiązki wszystkich stron procesu kształcenia również w tym przypadku zostały określone w planie (w polskim znaczeniu programie) studiów doktoranckich, a nie w formie osobnej umowy. Wskazano jakie elementy taki plan powinien zawierać. Definiując indywidualny program badawczy uwzględniono w szczególności elementy rozwiązań rekomendowanych przez LERU, ale też zalecenia Europejskiej Karty Naukowca [EKN 2005].

Indywidualny program badawczy stanowiący opis procesu kształcenia poprzez badania naukowe powinien określać:

- temat badań,
- założenia realizowanego projektu badawczego,
- ramowy harmonogram badań,
- szczegółowy zakres i formę opieki naukowej, w tym wskazanie zakładanych efektów kształcenia realizowanych w ramach opieki naukowej,
- imiona i nazwiska opiekunów naukowych oraz podział zadań pomiędzy nimi,
- sposób finansowania badań oraz prezentacji ich wyników,
- wykaz udostępnionej doktorantowi infrastruktury naukowej (miejsca pracy) oraz zasady dostępu do niej.

Dokument taki powinien zostać opracowany nie później niż miesiąc po rozpoczęciu studiów doktoranckich oraz następnie zatwierdzony przez radę jednostki organizacyjnej uczelni lub radę naukową jednostki naukowej. Zatwierdzanie programów badawczych przez radę jednostki wydaje się konieczne w związku z ustawową kompetencją do nadzoru merytorycznego nad studiami doktoranckimi [UPSW art. 195 ust. 7]. O ile jest to możliwe, zaleca się opracowanie projektów indywidualnych programów badawczych w okresie pomiędzy wydaniem decyzji o przyjęciu na studia doktoranckie, a rozpoczęciem tych studiów. Program ten powinien podlegać co roku weryfikacji i ewentualnej aktualizacji na wspólny wniosek opiekuna naukowego i doktoranta. Ze względów praktycznych wnioski o modyfikację programu badawczego może stanowić element sprawozdania doktoranta, o którym mowa w art. 197 ust. 2 ustawy Prawo o szkolnictwie wyższym.

Szczegółowy zakres i forma opieki naukowej powinny regulować kwestie związane z bezpośrednią współpracą konkretnego opiekuna naukowego z konkretnym doktorantem. Ogólne obowiązki doktoranta i opiekuna naukowego powinien określać regulamin studiów doktoranckich. Nie wydaje się aby niezbędne było nadmierne formalizowanie tych kontaktów, jednakże określenie pewnych minimów jest potrzebne. Jak wynika z opracowania nt. najczęstszych zjawisk patologicznych, które zdaniem doktorantów występują na realizowanych przez nich studiach, przygotowanego przez Krajową Reprezentację Doktorantów [KRD 2014aa] obserwuje się, że doktoranci dość często mają problem z brakiem dostępności do ich opiekunów naukowych. Wydaje się zatem konieczne sformułowanie pewnych wymogów, celem zapewnienia prawidłowej realizacji opieki naukowej. Sformułowanie takich wymogów nakazuje również Europejska Karta Naukowca [EKN 2005]. W jednym z zaleceń mowa, że:

Na etapie szkoleniowym naukowcy powinni ustalić zorganizowane i regularne formy kontaktu ze swoim opiekunem naukowym i przedstawicielem kierunku/wydziału, aby

w pełni skorzystać z tych relacji. Relacje te obejmują: rejestrowanie postępu wszelkich badań oraz ich wyników, uzyskiwanie informacji zwrotnych poprzez sprawozdania i seminaria, stosowanie tych informacji oraz pracę według ustalonych harmonogramów, terminów wykonania, praktycznych rezultatów i/lub wyników badań.

Ma to istotne znaczenie w szczególności w przypadkach jednostek, w których doktorant nie ma bieżącego dostępu do opiekuna naukowego. W takiej sytuacji indywidualny program badawczy powinien określać zasady organizowania konsultacji, ich częstotliwość oraz minimalny wymiar. Jeśli natomiast współpraca oparta jest o codzienny kontakt to nie ma potrzeby organizowania dodatkowych konsultacji. Plan badań powinien wtedy zawierać krótką adnotację, że opieka naukowa jest realizowana w ramach bieżącej współpracy, a także może określać godziny pracy.

Zakres opieki naukowej określony w indywidualnym programie badawczym powinien obejmować, wybrane zakładane efekty kształcenia realizowane poprzez tą współpracę. Powinien stanowić deklarację opiekuna naukowego w zakresie tego, czego chce nauczyć doktoranta. Ma to na celu również poinformowanie doktoranta, jakie efekty powinien nabyć w trakcie realizacji zajęć, tak aby jego kształcenie było kompletne. Przykładowo jeśli opiekun naukowy posiada bogate doświadczenie w zakresie pozyskiwania środków na badania naukowe i uzna, że chce osobiście przekazać tę wiedzę i umiejętności doktorantowi to zasadne wydaje się, aby doktorant właśnie w ten sposób pozyskał te kompetencje. Dodatkowe zajęcia rozwijające te kompetencje nie są potrzebne takiemu doktorantowi. W takim przypadku mógłby się skupić na rozwijaniu innych kompetencji w ramach zajęć zorganizowanych, w szczególności takich, których nie jest w stanie zrealizować we współpracy z tym opiekunem naukowym, jak np. umiejętności prezentacji wyników naukowych. Poza powyższym indywidualny program badawczy powinien określać też model współpracy przy opracowaniu tekstów naukowych, w tym założeń co do udziału opiekuna naukowego w publikacjach doktoranta. Rozważyć warto określenie czasu na sprawdzanie prac doktoranta, w szczególności w przypadku sygnałów występowania problemów w tym względzie. W sytuacji wyznaczenia kilku opiekunów naukowych (nieformalnych w obecnym stanie prawnym) należy w programie badawczym określić podział zadań pomiędzy nimi.

Indywidualny program badawczy powinien określać również sposób finansowania badań doktoranta. Należy wskazać źródło finansowania oraz dysponenta środków. Należy także określić jakie finansowanie zapewnia jednostka. Doktorant w momencie rozpoczynania prac badawczych powinien mieć w pełni świadomość w jakim zakresie jego badania będą finansowane przez jednostkę, a w jakim musi pozyskać środki np. z grantów. Dla przykładu, indywidualny program badawczy może np. zawierać minimalną liczbę konferencji krajowych lub zagranicznych, w których udział zostanie zagwarantowany doktorantowi, finansowanie stażu lub wizyty studyjnej w innej jednostce. Nie jest wymagane określanie w tym miejscu

maksymalnych kosztów, a jedynie elementy kształcenia, które zostaną zapewnione przez jednostkę, ze wskazaniem osoby odpowiedzialnej za realizację przez doktoranta tych wydatków (np. opiekun naukowy, kierownik studiów doktoranckich, dziekan, dyrektor jednostki naukowej, rektor).

Kolejną istotną do określenia w programie badawczym kwestią jest dostęp doktoranta do infrastruktury naukowo dydaktycznej. Kwestia ta powinna zostać uregulowana w regulaminie studiów doktoranckich, natomiast uszczegółowiona w indywidualnym programie badawczym. Dokument ten powinien wskazywać miejsce pracy doktoranta wraz z wykazem dostępnego mu sprzętu (w szczególności aparatury badawczej, i sprzętu biurowego) a także zasady dostępu do np. specjalistycznych laboratoriów (również akredytowanych), zbiorów bibliotecznych, specjalistycznych baz danych – np. w formie odniesień do stosownych regulaminów.

Nadzór nad prawidłową realizacją indywidualnych programów badawczych powinien sprawować kierownik studiów doktoranckich, w ramach kompetencji do:

- organizowania realizacji programu studiów doktoranckich oraz
- dokonywania oceny realizacji programu studiów doktoranckich, w tym prowadzenia badań naukowych przez doktorantów,

Zgodnie z §4 pkt. 1 i 2 rozporządzenia MNiSW w sprawie studiów doktoranckich i stypendiów doktoranckich [MNiSW 2016c]. Niewywiązywanie się doktoranta z obowiązku realizacji indywidualnego programu badawczego może skutkować skreśleniem go z listy uczestników studiów doktoranckich na podstawie art. 197 ust. 4 ww. ustawy [UPSW], natomiast niewywiązywanie się opiekuna naukowego może skutkować skierowaniem wniosku do kierownika jednostki organizacyjnej lub dyrektora jednostki naukowej o zmianę tego opiekuna na podstawie §9 ust. 4 ww. rozporządzenia [MNiSW 2016c]. Zarówno jedna jak i druga procedura powinna być poprzedzona podjęciem przez kierownika studiów doktoranckich działań mających na celu wyjaśnienie zaistniałej sytuacji lub mediacji, w przypadku gdy przyczyną okaże się konflikt na linii doktorant-opiekun naukowy.

8.3. Ogólne wymogi w zakresie badań naukowych oraz przewodu doktorskiego

Poza indywidualnym planem badań jednostka może również określić w programie studiów doktoranckich pewne ogólne wymogi w zakresie badań naukowych oraz procedur związanych